

SZCZEPIENIE PRZECIW PNEUMOKOKOM

1. Czym jest zakażenie pneumokokowe?

Pneumokok, czyli inaczej dwoinka zapalenia płuc (łac. *Streptococcus pneumoniae*), jest to bardzo niebezpieczna bakteria, która może wywołać u człowieka szereg różnych chorób w zależności od tego, jaką część organizmu zaatakuje oraz który serotyp bakterii jest odpowiedzialny za zakażenie. Znanych jest ponad 100 serotypów różniących się między sobą chorobotwórczością. Najgroźniejszą postacią choroby pneumokokowej jest tzw. inwazyjna choroba pneumokokowa (IChP). Najczęściej przebiega ona jako zapalenie płuc z obecnością bakterii we krwi (bakteriemią), zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych czy też sepsa (posocznica). Do innych, nieinwazyjnych postaci zakażeń pneumokokowych należą zapalenie ucha środkowego, zapalenie zatok obocznych nosa oraz zapalenie płuc (bez bakteriemi).

2. Dlaczego warto się szczepić przeciw pneumokokom?

Zakażenie pneumokokami odbywa się na drodze kropelkowej i drodze bezpośredniego kontaktu z zakażonym lub chorym, a także zdrowym nosicielem bakterii. W przypadku nosicieli bakterie kolonizują najczęściej nos i gardło. Szacuje się, że nosicielami jest 5-10% dorosłych i 20-60% dzieci, co oznacza, że są to bakterie bardzo rozpowszechnione w naszym środowisku. Łatwo więc o zakażenie, a w przypadku ewentualnego obniżenia sprawności układu odpornościowego może rozwinąć się ciężka choroba. Szczepionki sprawiają, że nasz układ odpornościowy jest lepiej przygotowany na odparcie tego zagrożenia.

Szczepienia zapobiegają również powikłaniom, szczególnie dotkliwym w przypadku pneumokokowego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych. Należą do nich utrata słuchu, trudności w zapamiętywaniu i zaburzenia koncentracji.

W przypadku osób z grup ryzyka inwazyjna choroba pneumokokowa może nawet zakończyć się zgonem. Warto się szczepić nie tylko dla własnego bezpieczeństwa, ale również dla ochrony osób szczególnie narażonych, z którymi mamy kontakt. Należą do nich często nasi bliscy, szczególnie małe dzieci oraz osoby w podeszłym wieku.

Szczepienia są również świetnym orężem w walce z narastającą opornością pneumokoków na leczenie antybiotykami.

3. Dla kogo szczepienie przeciw pneumokokom jest szczególnie ważne?

Największe ryzyko rozwoju inwazyjnej choroby pneumokokowej dotyczy:

- dzieci poniżej 2. roku życia
- osób starszych powyżej 65 lat
- osób cierpiących na choroby przewlekłe

Szczepienia są zalecane:

- Wszystkim do tej pory nieszczepionym zdrowym dzieciom
- Osobom:
 - powyżej 50 lat
 - z cukrzycą
 - z przewlekłą chorobą serca
 - z przewlekłą chorobą płuc
 - z przewlekłą chorobą wątroby
 - z przewlekłą chorobą nerek
 - z wyciekami płynu mózgowo-rdzeniowego
 - z implantem ślimakowym lub zakwalifikowanym do jego wszczepienia
 - bez śledziona lub z upośledzonym jej działaniem
 - z zaburzeniami odporności
(w tym zakażeni HIV, cierpiący na uogólnioną chorobę nowotworową)
 - po przeszczepieniu
 - z chorobą układu krwiotwórczego (chłoniak, białaczka, szpiczak)
 - uzależnionym od alkoholu i palącym papierosy

4. Czy szczepionki przeciw pneumokokom są bezpieczne?

Szczepionki przeciw pneumokokom są bardzo bezpieczne, skuteczne w zapobieganiu zakażenia wywołanego przez różne serotypy bakterii. Należą one do szczepionek nieżywych. Szczepionka tego rodzaju nie może wywołać zakażenia. Niepożądane odczyny poszczepienne są najczęściej łagodne, miejscowe i przemijają szybko.

5. Czy szczepionki przeciw pneumokokom są skuteczne?

Ochronne przeciwciała powstają u około 90-95% zaszczepionych. Szacuje się jednocześnie, że skuteczność szczepionki u osób dorosłych z prawidłowo działającym układem odpornościowym wynosi aż do 85% w zapobieganiu rozwojowi inwazyjnej choroby pneumokokowej.

6. Jak wygląda szczepienie?

W przypadku osób dorosłych przyjmuje się jedną lub dwie dawki w postaci domięśniowego lub podskórnego zastrzyku w ramię. W Polsce do stosowania u dorosłych dostępne są trzy szczepionki: **Prevenar 13**, **Pneumovax 23** oraz **Apexxnar**.

Zgodnie z Programem Szczepień Ochronnych istnieją różne schematy szczepień przeciw pneumokokom u osób dorosłych:

- **dla osób powyżej 18. roku życia z grup ryzyka** zaleca się jedną dawkę skoniugowanej szczepionki Prevenar (13-walentnej, PCV13) jako pierwszą, a następnie można wykonać szczepienie szczepionką starszej generacji - polisacharydową Pneumovax 23 (23-walentną, PPSV23) w odstępie minimum 8 tygodni. Alternatywnie zaleca się podanie 1 dawki szczepionki skoniugowanej Apexxnar (20-walentnej, PCV20). W tym przypadku nie ma potrzeby doszczepiania kolejną dawką.
- **u osób w wieku 65 lat i starszych** realizowane są w schemacie 1 dawka szczepionki skoniugowanej Prevenar 13 (PCV13) oraz 1 dawka szczepionki polisacharydowej Pneumovax 23 (PPSV23) w odstępie przynajmniej roku. Alternatywnie zaleca się podanie 1 dawki szczepionki skoniugowanej Apexxnar (20-walentnej, PCV20). W tym przypadku nie ma potrzeby doszczepiania kolejną dawką.

Wyjątkowo w przypadku osób dorosłych po przeszczepieniu szpiku zaleca się schemat czterodawkowy preparatu Prevenar 13, jak u małych dzieci.

W przypadku preparatu Pneumovax 23 przewidziano możliwość podania dawki przypominającej u pacjentów z grup ryzyka. Podawana jest po upływie co najmniej 3 lat od szczepienia podstawowego.

7. Refundacja

Bezpłatne szczepienie szczepionką Prevenar 13 przysługuje osobom powyżej 65. roku życia, które są narażone na ciężki przebieg choroby pneumokokowej. Do tej grupy należą osoby z:

- przewlekłą chorobą serca
- przewlekłą chorobą wątroby
- przewlekłą chorobą płuc
- cukrzycą
- implantem ślimakowym
- wyciekiem płynu mózgowo-rdzeniowego
- wrodzoną lub nabytą asplenią
- niedokrwistością sierpowatą i innymi hemoglobinopatiami
- przewlekłą niewydolnością nerek
- wrodzonym lub nabytym niedoborem odporności
- uogólnioną chorobą nowotworową
- zakażeniem wirusem HIV
- chorobą Hodgkina
- jatrogenną immunosupresją
- białaczką
- szpiczakiem mnogim
- przeszczepem narządu litego

Szczepienie przeciw pneumokokom jest obowiązkowe i bezpłatne dla dzieci urodzonych po 31. grudnia 2016 roku.

8. Szczepienie przeciw pneumokokom i grypie

Szczepienie szczepionką Prevenar 13 lub Apexnar może przebiegać jednocześnie ze szczepieniem przeciw grypie (w dwa ramiona, na tej samej wizycie). To bardzo praktyczne, gdyż nie ma konieczności umawiania się na kolejną wizytę. Szczepienia przeciw pneumokokom są bezpłatne dla osób powyżej 65. roku życia z grup ryzyka, a szczepienie przeciw grypie jest bezpłatne dla wszystkich seniorów. W przypadku obu szczepionek wymagana jest recepta, z którą należy udać się do apteki w celu wykupienia szczepionek, a następnie wrócić do przychodni, gdzie odbędzie się szczepienie. Szczepionki należy przechowywać w lodówce w temperaturze 2–8°C. Nie można ich zamrażać.

W przypadku pacjentów po ukończeniu 65. roku życia bezpłatne szczepienia przeciw pneumokokom i grypie mogą zostać zrealizowane także w aptece. Aby skorzystać z pełnej refundacji, konieczne jest otrzymanie recepty od lekarza.

9. Możliwe działania niepożądane

Jak w przypadku stosowania każdego leku czy szczepionki, po otrzymaniu szczepienia przeciw pneumokokom mogą pojawić się działania niepożądane. Najczęściej objawy te są łagodne i miejscowe. Należą do nich ból, obrzęk i zaczerwienienie w miejscu wkłucia. Niekiedy mogą pojawić się również objawy ogólne takie jak ból głowy, mięśni, stawów czy podwyższona temperatura. Możliwe jest także wystąpienie nudności i wymioty.

W przypadku wystąpienia nietypowych, ciężkich objawów mówimy o niepożądanych odczynach poszczepiennych (NOP). NOP to nadmierna reakcja organizmu na podaną szczepionkę, która wystąpiła w okresie 4 tygodni po jej podaniu. W szczególnych przypadkach możliwe jest także wystąpienie reakcji alergicznej na jeden ze składników szczepionki.

10. Przeciwwskazania do szczepienia

Przeciwwskazaniem do szczepienia przeciw pneumokokom jest nadwrażliwość na którąkolwiek substancję zawartą w preparacie. U pacjentów z chorobą przebiegającą z umiarkowaną/wysoką gorączką lub ostrą infekcją szczepienie należy przełożyć.

Źródła:

1. Program Szczepień Ochronnych 2024 [link: <https://dziennikmz.mz.gov.pl/legalact/2023/100/>]
2. Wakcynologia praktyczna; red. Ciechanowski P, Mrożek-Budzym D; wyd. Alfamedica press, 2023.
3. Albrecht P, Hryniewicz W., Kuch A. i wsp.: Rekomendacje postępowania w zakażeniach bakteryjnych ośrodkowego układu nerwowego. Rekomendacje diagnostyczno-terapeutyczno-profilaktyczne. Warszawa, Narodowy Instytut Leków, 2011.
4. Medycyna rodzinna. Podręcznik dla lekarzy i studentów, red. Windak A, Chlabicz S, Mastalerz-Migas A, Wydawnictwo Termedia, Poznań, 2015
5. Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 30 sierpnia 2023 r. w sprawie wykazu refundowanych leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych na 1 września 2023 r. [link: <https://dziennikmz.mz.gov.pl/legalact/2023/73/>]
6. Charakterystyka produktów leczniczych Prevenar 13, Pneumovax 23 i Apexxnar.